

SPECIFICUL COMUNICĂRII ÎN SALA DE CLASĂ

Daliana TASCOVICI

Universitatea „Spiru Haret”, București, România

The present work is about pedagogical communication, defining it as a specific type of human communication which facilitates the realization of the educational activity indifferent of the contents, forms and the implied partners. After this, we mention a few types of this kind of communication: bidirectional, multidirectional. Then there are exposed favorable actions to the personal contacts. In the end, a questionnaire is commented.

În funcție de modul în care s-a deplasat accentul spre unul sau altul din cei doi termeni ai relației pedagogice, în teoria și practica educațională s-au conturat două tendințe extreme: magistrocentrismul și pedocentrismul [1].

Magistrocentrismul și pedocentrismul constituie două poziții unilaterale și reduționiste cu privire la relațiile educaționale. Ambele tendințe resping posibilitatea realizării unei comunicări, a unui dialog între cei doi factori implicați în procesul educațional [2].

Comunicarea pedagogică este tipul de comunicare umană care facilitează realizarea acțiunii educaționale indiferent de conținuturile, nivelurile, formele și partenerii implicați. Comunicarea didactică este „o comunicare instrumentală convergentă, direct implicată în susținerea unui proces sistematic de învățare” [3].

După funcțiile pedagogice îndeplinite, relațiile de comunicare prezintă mai multe variante, și anume: relații de transmitere de informații: explicații ale terminologiei, enunțarea faptelor, interpretarea afirmațiilor, exprimarea opiniilor, a relațiilor de structurare, adică de concentrare a atenției asupra subiectului sau procedurilor de lucru, relații de solicitare a unor cerințe din partea elevilor, de stimulare a concentrării atenției lor asupra unor probleme, relații de răspuns, relații de reacție (acceptare, respingere, modificare și lărgire a celor spuse anterior, apreciere), relații de exprimare a unor stări afective de satisfacție, plăcere, mulțumire, iritare [4].

Din punctul de vedere al direcțiilor în care se realizează comunicarea, relația cadru didactic–elevi prezintă câteva variante distincte. Acestea rezultă din modurile de comunicare întâlnite în practica școlară [5].

Relațiile unidirecționale desfășurate doar pe relația profesor–elev, în care dominarea formală a educatorului este totală. Profesorul este singura persoană care vorbește, fără preocuparea de a obține informații din partea elevilor, neglijând problemele receptării conținuturilor transmise. Această dominanță este accentuată de condițiile în care se desfășoară activitatea didactică în clase cu un număr prea mare de elevi, repartizarea în spațiu a elevilor și a cadrului didactic reprezintă factori care îngreunează comunicarea și măresc distanța dintre transmițător și receptor. Cadrul didactic se adresează grupului, ținând cont de particularitățile de vârstă și mai puțin de particularitățile individuale.

Relațiile bidirecționale – comunică ambii participanți la procesul de instruire. Reacțiile din partea elevilor determină ce anume și cum să transmită profesorul. Acesta adresează mesaje unor grupuri date și chiar unor indivizi din cadrul grupurilor.

Relațiile multidirecționale – cadrul didactic nu mai este singura persoană care transmite informații. Comunicarea profesor–elev, profesor–grup este reciprocă [6].

Comunicare pedagogică întâlnim și în cadrul actului evaluativ; acesta presupune mai multe forme de comunicare dintre parteneri. În demersul evaluativ comunicarea se regăsește pe toate palierele și sub mai multe forme. Îmbracă uneori un caracter de transparență cu scopul de a permite elevului să sesizeze ceea ce a înțeles sau a dezvoltat. Transparența se traduce printr-o enunțare de competențe de dezvoltat sau obiective de realizat în activitatea dată, mai ales în evaluarea formativă. La evaluarea sumativă transparența se determină prin anunțarea clară, de la început, a obiectivelor, competențelor sau performanțelor care urmează a fi evaluate [7].

Unii pedagogi enumeră acțiuni favorabile contactului interpersonal, acțiuni care să fluidizeze comunicarea pedagogică: 1) la nivel senzorial - contactul vizual (de căutare, captare, menținere a privirii), contactul auditiv (ascultare activă), atingerea; 2) calități vocale - inflexiuni calde, calme, echilibrate, artistice ale vocii; 3) distanțe - alternanța distanțelor personale (de apreciere fizică) cu distanțele sociale (specifice distribuției spațiale a elevilor într-o clasă școlară) - reducerea distanțelor fizice dintre interlocutori (plimbatul printre bănci); 4) teritorialitatea - acceptarea elevilor în spațiul catedrei, al cancelariei, ca pe o recompensă [8].

Alți autori menționează termenul de competență, văzut cu înțelesul de abilitate sau capacitate de a satisface scopurile educației. Competența profesorului în acțiunea educativă e abilitatea comportării sale într-un anumit fel într-o situație pedagogică. În acest sens, „competența reprezintă posibilul comportament, în timp ce performanța dezvăluie realul comportamental” [9]. Se poate astfel vorbi de o diversitate posibilă de conduite ale profesorului în corelare cu mai multe variabile de competențe ale acestuia, printre care competența comunicativă, văzută ca inițierea și declanșarea actului comunicării cu elevii de către profesor, prin combinarea diverselor aspecte ale căilor de transmitere și decodificare a mesajului informațiilor – calea verbală și neverbală cu particularitățile lor specifice de expresivitate – și de stăpânirea de către el a anumitelor atribute fiziologice și psihice spre a se face înțeles [10].

Pentru evaluarea diagnostică la nivelul instituției a comunicării în sala de clasă, la momentul actual, am aplicat **Chestionarul de evaluare a comunicării în sala de clasă** la 345 elevi de liceu din clasele terminale: a XII-a și a XIII-a. Chestionarul este următorul [11]:

Chestionar de evaluare a comunicării în sala de clasă

Rezultatele acestui chestionar ajută profesorul să cunoască modul în care elevii evaluează comunicarea în cadrul lecțiilor sale și să găsească, dacă este nevoie, posibilități de îmbunătățire. Pentru fiecare afirmație, marcați cu “x” căsuța ce corespunde părerii dvs. Completați, totodată, și rubrica de sugestii de la finele chestionarului. Vă mulțumim pentru colaborare. Chestionarul este anonim.

Indicatori	Foarte des	Des	Rar	Foarte rar	Abținere
Profesorul					
1. Evidențiază importanța subiectelor tratate					
2. Informează elevii despre (in)succesele lor					
3. Face legături cu disciplinele conexe					
4. Aduce exemple					
5. Explică suplimentar noțiunile dificile					
6. Accentuează pasajele care trebuie reținute					
7. Modulează tonul și ritmul expunerii					
8. Reactualizează, dacă este cazul, cunoștințe predate anterior					
9. Definește termenii noi					
10. Manifestă o gestică adecvată					
11. Utilizează suporturi vizuale, sonore					
12. Menține contactul vizual cu elevii					
13. Adaptează maniera de expunere la nivelul elevilor					
14. Evită amenințările					
15. Are simțul umorului					
16. Acceptă elevii în spațiul catedrei, al cancelariei ca pe o recompensă					

Rezultatele chestionarului sunt prezentate mai jos:

Item	Foarte des		Des		Rar		Foarte rar		Abținere	
	puncte	%	puncte	%	puncte	%	puncte	%	puncte	%
1	71	21	138	40	100	29	36	10	-	
2	45	13%	175	51%	100	29%	25	7%	-	
3	28	8%	90	26%	144	42%	42	12%	41	12
4	70	20%	166	48%	77	22%	32	9%	-	
5	70	20%	71	21%	108	31%	96	28%	-	
6	-		225	65%	73	21%	47	14%	-	
7	80	23%	150	44%	99	29%	16	5%	-	

Itemi	Foarte des		Des		Rar		Foarte rar		Abținere	
	puncte	%	puncte	%	puncte	%	puncte	%	puncte	%
8	72	21%	178	52%	72	21%	23	7%	-	
9	100	29%	96	28%	110	32%	39	11%	-	
10	104	30%	105	30%	99	29%	37	11%	-	
11	45	13%	160	46%	72	21%	68	20%	-	
12	150	44%	120	35%	39	11%	36	10%	-	
13	73	21%	125	36%	11	32%	36	10%	-	
14	80	23%	115	33%	85	25%	65	19%	-	
15	150	44%	108	31%	87	25%	-		-	
16	-		80	23%	215	62%	50	14%	-	

Comentariul nostru privind rezultatele obținute este expus în cele ce urmează:

1. Referitor la primul item, profesorul evidențiază importanța subiectelor tratate, notăm că doar un procent scăzut (21% dintre elevi) consideră că această activitate este efectuată „foarte des”; întâlnim, de asemenea, un procent de 10% care consideră că această acțiune a profesorilor are loc „foarte rar”.

2. Rezultate asemănătoare primului item întâlnim și la cel de-al doilea: profesorii informează elevii despre (in)succesele lor.

3. Pentru itemul al treilea, profesorul face legături cu disciplinele conexe, doar răspunsurile a 34% dintre respondenți se încadrează în primele două categorii: „foarte des” și „des”.

4. La itemul nr.4, profesorul aduce exemple. Un procent mai ridicat, 68% dintre răspunsuri, se încadrează în primele două variante de răspuns. Trebuie însă luat în considerare și rezultatul de 9% care consideră că profesorul aduce exemple „foarte rar”.

5. La itemul nr.5, profesorul explică suplimentar noțiunile dificile, răspunsurile se întind pe tot palierul de categorii, de la „foarte des”, la „foarte rar”, și, totodată, și valorile sunt apropiate și echilibrate, fiind cuprinse între 20% și 31%.

6. La itemul nr.6, profesorul accentuează pasajele care trebuie reținute; întâlnim o situație rară și îngrijorătoare: nici un respondent nu a ales prima variantă de răspuns.

7. La itemii nr.7 și 8, profesorul modulează tonul și ritmul expunerii și, respectiv, reactualizează, dacă este cazul, cunoștințele predate anterior, întâlnim răspunsuri pe tot palierul, cu dominantă în categoria „des” (44% și 52%).

8. Itemii 9 și 10, profesorul definește termenii noi și, respectiv, manifestă o gestică adecvată, au răspunsuri foarte apropiate și oarecum liniare.

9. La itemul nr.11, profesorul utilizează suporturi vizuale, sonore, 41% dintre răspunsuri se încadrează în categoriile „rar” și „foarte rar”.

10. La itemul nr.12, profesorul menține contactul vizual cu elevii, cea mai mare parte dintre răspunsuri (79%) este pentru „foarte des” și „des”.

11. Pentru itemul nr.13, profesorul adaptează maniera de expunere la nivelul elevilor, doar 21% consideră că profesorul reușește „foarte des” în acest demers.

12. La itemul nr.14, profesorul evită amenințările, doar 23% dintre elevi aleg varianta de răspuns „foarte des”, în schimb, pentru itemul nr.15, profesorul are simțul umorului, aproape dublu este numărul răspunsurilor pentru aceeași categorie de răspuns (44%). Tot pentru acest item mai facem o precizare: este singurul pentru care nu s-au înregistrat răspunsuri la categoria „foarte rar”, ceea ce înseamnă că profesorii au un simț al umorului recunoscut, înțeles de către elevi.

13. Pentru ultimul item al acestui chestionar, nr.16, profesorul acceptă elevii în spațiul catedrei, al cancelariei, ca pe o recompensă; întâlnim pentru a doua oară situația în care, pentru prima variantă de răspuns nu avem nici o opțiune.

Referințe:

1. Nicola I. Pedagogie. - București: EDP, RA, 1994, p.383.
2. Comșa Gh. Relația învățător–elevi în procesul educației // Învățământul primar. - 1996. - Nr.3. - P.17.

3. Iacob M.L. Comunicarea didactică // Psihopedagogie / coord. A.Neculau, T.Coza. - Iași: Spiru Haret, 1994, p.245.
4. Cerghit I. Didactica. Manual pentru clasa a X-a. Școli normale. - București: EDP, 1994, p.105.
5. Wlodarski Z. Legitățile psihologice ale învățării și predării. - București: EDP, 1980, p.219-225.
6. Comșa Gh. Op.cit., p.18.
7. Manolescu M. Evaluarea școlară – un contract pedagogic. Editura Fundației Culturale „Dimitrie Bolintineanu”, 2002, p.195.
8. Ezechil L. Comunicarea educațională în context școlar. - București: EDP, 2002, p.65.
9. Belous V. Inventica. - Iași: Editura Asachi, 1992, p.99.
10. Marin Călin. Teoria educației. Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunii educative. - București: All, 1996, p.50.
11. Platon C. Evaluarea calității în învățământul universitar. - Chișinău, 2005, supliment 12, p.253.

Prezentat la 05.06.2008